

499 : 10

Veronica agrestis

6646c: Sluhov u Malonic – v obci, 19. 8. 1979.

Veronica hederifolia s. l.

6646a: Nový Čestín – hluboká cesta SV d obce, 11. 5.

1969; 6745 b: Úloh u Běšin – sepsy, 27. 5. 1978;

ČÍŽEK et KRÁL 1999.

Veronica agrestis L. - Kuřidlo u Strakonice, žitné strniště na již. svahu, 450m, IV. 1941. -
 385: 8 Šibeničný vrch u Strakonice, žitné pole na V. již. úpatí, 470m, V. 1941.

Veronica agrestis L.

Č1

(ČR: -/C2)

(BY: -; OÖ: 3)

rozrazil polní

Tento druh patří k nejvzácnějším plevelným druhům rozrazilů jižní části Čech. V minulosti byl rozšířen zejména v okopaninách. Ve druhé polovině minulého století ho J. Velenovský uvádí jako hojný druh u Blatné a Písku (ČELAKOVSKÝ 1883). Další historické údaje pocházejí z Horažďovicka, Sušicko-horažďovických vápenců, Novohradského podhůří, Budějovické a Třeboňské pánve a z Písecko-hlubockého hřebenu. Stejně jako řada dalších druhů s podobným charakterem výskytu rozrazil polní velmi silně ustoupil v důsledku změn agrotechniky a používání umělých hnojiv a herbicidů. V 90. letech byl pozorován pouze u Paštík na Blatensku, Soběšic na Nezdeckých vápencích, Tálina a Údraže na Písecko-hlubockém hřebenu.

392

ÚO: 0

245 Veronica agrestis L. - 556 (Sk). 192

Veronica agrestis L.

343 : 192

V zájmovém území má druh 2 izolované lokality ve fytogeografickém podokresu Písecko-hlubocký hřeben. Příbuzná *Veronica polita* je v celém území mnohem častější, zvláště jako plevel v zahradách a při cestách v obcích.

Nejbližší lokality má druh *Veronica agrestis* v Protivíně, v Budičovicích a Sedlci u Protivína (Hejný in Köhlerová 1994), v Týně nad Vltavou (Skůpa 1983). Podle starších literárních údajů (Čelakovský 1868-1883, Chadt 1884, Veselý 1923) je u Písku (bez přesnější lokalizace) hojný.

Veronica agrestis L. - rozrazil polní

Na polích a úhorech v teplejší části území, velmi vzácný.
 9: Vlkonice - pole na svazích Džbánů; Bojanovice - pole pod Plešovcem; 13: Sedlo - pole SZ obce; 14: Rabí - pole na svazích Lišné a Spravedlnosti; 15: Hejná - pole na svazích Půčanky.

Van 18: 176

Veronica agrestis L. - Plavsko: hojně v kukuřičném poli za čp. 31 /1951/. Stráž: rostliny na Hejlově poli zdají se být míšenci s *V. didyma*. V Mnichu u Bystřice /LI 1890/. Nadmoř. výška 460-590 m. - Poznámka. Rozšíření *Veronica didyma*, *V. opaca*, *V. agrestis* známe v našem území nedostatečně. Vyžadují /i event. míšenci/ větší pozornosti.

279: 251

Rozrazil polní - *Veronica agrestis* L. 230: 30*Veronica agrestis* L. - Vzácně na poličku před vchodem na

Buzický hrad u Buzic. 236: 220

3 2545 *Veronica agrestis* L. (Rozrazil polní): Pole u cesty z Chocholu do Zdebuzevse, asi 400 m JZ od Chocholu, cca 420 m.

30

Poznámky k současnému rozšíření *Veronica agrestis* v České republice

Notes on the recent distribution of *Veronica agrestis* in the Czech Republic

Zdenka Otýpková

Ústav botaniky a zoologie, Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity, Kotlářská 2, 602 00 Brno; zdenkao@sci.muni.cz

Abstract

Thirty-six new localities of *Veronica agrestis*, a strongly threatened weed taxon, are reported from the Czech Republic based on field research conducted in 2005–2006. Some of the finds represent new records of this species in six phytogeographical regions of the Czech Republic. Literature revision further broadened the range of its known localities. The new records originate primarily from higher altitudes. *Veronica agrestis* occurs as a weed both in cereals and root-crops, without preference for any specific weed community. The species has become rare due to the intensification of agricultural practise. It is also partially overlooked by botanists in the field.

Key words: agricultural intensification, endangered weed, root-crops, *Scrophulariaceae*

Nomenclatura: Kubát et al. (2002), Jarolimek et al. (1997)

Úvod

Rozrazil polní nepatřil nikdy k hojným plevelům, avšak když byl na konci 70. let 20. století sestavován první červený seznam ohrožených rostlin (Holub et al. 1979), nebyl na seznamu uveden ani v kategorii taxonů vyžadujících pozornost.

O 20 let později, na konci 90. let, byl již tento druh na červeném seznamu vyšších rostlin zařazen do kategorie C2 – silně ohrožený druh (Procházka 2001). Na Slovensku (Marhold et al. 1998) je druh *Veronica agrestis* klasifikován s podobným stupněm ohrožení. Jelikož se jedná především o polní plevel, lze jeho úbytek v krajně přičist na vrub intenzivní zemědělské činnosti v minulém století. Během posledních desetiletí byl tento druh tak vzácný, že zvláště na Moravě byl některými botaniky považován téměř za mýtus. Není vyloučeno, že k povědomí o vzácnosti druhu *V. agrestis* přispělo i to, že může být v terénu přehlížen nebo zaměňován s příbuznými druhy rozrazilů. Znamé údaje o jeho recentním výskytu (od roku 1990) pocházejí především z jižních Čech (Havlíček 1999, Chán 1999, Hrouda 2000, Douda 2003, Lepší et al. 2005), z Českomoravské vrchoviny (Čech 2003),

ze severních Čech (Višňák 1992, 1995, Kubát et al. 1999), západních Čech (Martínek 1999, Mudra 1992), z východních Čech (Samková 1997, Kaplan 1998, 2005, Prausová 2002, Lustyk & Samková 2005) a ze středních Čech (Faltys 1996, nepublikovaný údaj J. Sádla z Nizboru, Česká národní fytoocenologická databáze, dále jen ČNFD). Ve všech případech se jednalo o ojedinělé výskyty a nikde nebyl zaznamenán častější nebo hromadný výskyt. Během terénního výzkumu plevelové vegetace České republiky v roce 2005 a 2006 jsem tento druh několikrát zaznamenala jak v Čechách, tak na Moravě. Nových známých o výskytu *V. agrestis* bylo dostatečné množství k tomu, aby nabouraly (alespoň mě vlastně) mylné představy o rozšíření tohoto druhu jen v západní části České republiky, a aby bylo zároveň možné o tomto druhu podrobněji pojednat.

Metodika

Nové údaje o výskytu druhu *Veronica agrestis*, které pocházejí z vlastního terénního výzkumu v letech 2005 a 2006, jsou uvedeny v textu. Jednotlivé lokality jsou v řazení podle fytogeografických okresů (Skalický 1988). Jestliže byl na lokalitě zapsán fytoocenologický snímek, je na konci lokality uvedeno i číslo snímku v Tab. 1. Pokud není uvedeno jinak, byl druh zaznamenán autorkou článku. Jelikož většina náleží byla dokumentována fytoocenologickými snímky (viz Tab. 1), jsou lokality v Tab. 1 jen stručně uvedeny. Ostatní údaje o lokalitě jsou uspořádány v hlavě tabulky. Pokryvnosti u každého druhu byly odhadovány podle rozšířené Braun-Blanquetovy stupnice, a hodnoty 2m, 2a a 2b jsou ve fytoocenologické tabulce uvedeny pouze symboly m, a, b. Mechy nejsou v tab. 1 uvedeny. Všechny nové údaje z roku 2005 a 2006 jsou dokladovány herbariovou položkou uloženou v herbárii BRNU.

Charakteristika druhu

Veronica agrestis patří spolu s druhy *V. opaca*, *V. polita*, *V. persica* a *V. filiformis* do podseky *Agrestes* (Bentham) Stroh. Jejich společným znakem je, že jde o jednoleté rostliny s květy jednotlivými, vyrůstajícími v paždí listenů, rostoucí především na polích nebo na antropogenních stanovištích s nízkým zápojem vytrvalé vegetace. Podobný habitus, velká proměnlivost rostlin a výskyt na podobných stanovištích vede k tomu, že jsou tyto rozrůzňovány mezi sebou často zaměňovány. Např. Kihm (1970) při revizích zjistil, že z 32 revidovaných položek *V. agrestis* jich bylo 19 špatně určeno. Ke špatným determinacím zřejmě přispívá i fakt, že *V. agrestis* a *V. opaca* jsou na našem území považovány za velmi vzácné a nezkoušený botanik tyto rozrůzňovací často může zaměnit s běžnými druhy *V. polita* nebo *V. persica*. Rozlišovací znaky všech uvedených druhů jsou podrobně popsány např. v Květěné ČR (Hrouda 2000) nebo v práci Peniaškové (Peniašková 1999). Při determinaci rostlin je nutné sledovat hlavně znaky na toboolkách, barva a velikost rostlin a listů jsou méně spolehlivé. Barva květů je u *V. agrestis* i *V. opaca* méně proměnlivá než u *V. polita* či *V. persica*. *Veronica agrestis* má toboalky v obrysu srdčité, s krátkou čnělkou (ca 1 mm dlouhou), která nepřesahuje okraj toboalky. Na toboalkách jsou přítomny pouze řídce žláznaté chlupy, zatímco podobný druh *V. polita* má na toboalkách kromě delších žláznatých chlupů také kratší nežláznaté chlupy. Na zralých toboalkách není výrazná žilnatina,

kteří je naopak u druhů *V. persica* a *V. opaca*. Listy u druhu *V. agrestis* jsou vejčité až eliptické s drobnými zuby. Korunní listky jsou světle fialové, namodralé nebo až úplně bílé, dolní korunní listek je vždy bílý. Barva listů a celé rostliny je udávána jako žlutozelená, popí. světle zelená. Podle vlastních zkušeností však tyto znaky nejsou příliš spolehlivé a mohou vést ke špatnému určení rostlin. Během vegetační sezóny 2005 jsem hlavně na jaře pozorovala rostliny, které byly jasně žlutozelené, s listy delšími než širokými. V létě nebo na podzim je možné na půdách bohatých na živiny nalézt statné rostliny tmavšího zeleného zbarvení, jejichž listy jsou jen nepatrně delší než široké a svým habitem se mohou podobat druhu *V. polita* nebo dokonce i druhu *V. persica*. Barva květů je však vždy výrazně světlejší než např. u druhu *V. polita*, a znaky na toboлке by nás měly bezpečně ujistit, o jaký druh rozrazilu se ve skutečnosti jedná.

Veronica agrestis je pravděpodobně původní pouze v horách jz. Evropy a sz. Afriky a na Kanárských ostrovech a Madeiře, ve střední a západní Evropě je archeofytem (Trzebinska-Tacik 1964, Peniašková 1999, Pyšek et al. 2002). Roste v klimaticky vlhkých oblastech, na čerstvě vlhkých, minerálně bohatých půdách, vystupuje od nížin do hor.

Nové nálezy na území České republiky

Během terénního výzkumu v letech 2005–2006 byl druh *Veronica agrestis* zaznamenán na následujících 36 lokalitách.

13a. Rožďalovická tabule: okr. Nymburk: Dymokury, 2 km V od obce směr Záhormice, obilné pole, 166 m, 2. 9. 2006. – **21a. Hanácká pahorkatina:** okr. Vyškov: Topolany, 100 m Z od kostela, SZ okraj obce, jednoletý úhor, 231 m, 8. 5. 2006. – **30b. Rakovnická kotlina:** okr. Rakovník: Svojetín, 200 m SZ od hřbitova, obilné pole u silnice, 417 m, 4. 6. 2005 (sn. 7). – **34. Plánický hřeben:** okr. Klatovy: Mladice, Z okraj obce, v bramborách, 529 m, 29. 7. 2005 (sn. 16); okr. Klatovy: Mladice, Z okraj obce, v řepě, 530 m, 29. 7. 2005 (sn. 25); okr. Klatovy: Buršice, 0,4 km S od kaple, v bramborách, 529 m, 29. 7. 2005 (sn. 28). – **35c. Příbramské Podbrdsko:** okr. Příbram: Trnová, JZ okraj obce, v obilí, 404 m, 2. 6. 2005 (sn. 12). – **37p. Novohradské podhůří:** okr. Český Krumlov: Bor, 0,8 km SZ od kaple v obci, jednoletý úhor, 479 m, 3. 5. 2005 (sn. 6). – **39. Třeboňská pánev:** okr. České Budějovice: Chlum u Teboně, Pateží, 1,5 km JV od kostela, v obilí, 447 m, 3. 5. 2005 (sn. 2). – **40a. Písecko-hlubocký hřeben:** okr. České Budějovice: Jeznice, 0,2 km JV od kostela, vlhké místo uprostřed lánu obilí, 403 m, 4. 7. 2006 (sn. 29); okr. České Budějovice: Modrá Hůrka, V okraj obce, úhor, 509 m, 3. 7. 2006 (sn. 14). – **41. Střední Povltaví:** okr. Příbram: Horní Hbity, obilné pole u odbočky z hl. silnice č. 118, 406 m, 2. 6. 2005 (sn. 10); okr. Příbram: Drevníky, SV okraj obce, v obilí, 414 m, 2. 6. 2005 (sn. 19). – **42b. Tábořsko-vlašimská pahorkatina:** okr. Benešov: Bilkovice, J okraj obce, obilné pole u bývalého kravína, 356 m, 5. 6. 2005 (sn. 15). – **47. Sluknovská pahorkatina:** okr. Děčín: Krásná Lipa, Sněžná 0,5 km JV od kaple, pod okopávaným rybnízem, 453 m, 24. 9. 2005 (sn. 30); okr. Děčín: Krásná Lipa, Sněžná, 300 m JV od kříže, v bramborách, 438 m, 24. 9. 2005 (sn. 23); okr. Děčín: Studánka u Vamsdorfu, 0,4 km SZ od kostela, 510 m, 24. 9. 2005 (sn. 31). – **59. Orietké podhůří:** okr. Rychnov nad Kněžnou: Skuhrov nad Bělou, Rybníčky, 1,2 km SSV od kostela, okraj herbičidy ošetřovaného obilného pole, 459 m, 20. 5. 2005 (sn. 1); okr. Rychnov nad Kněžnou: Dobrá, Dolní Spáleniště, 1,5 km SZ od kostela, okraj rozvolněného obilného pole, 434 m, 20. 5. 2005 (sn. 5); okr. Rychnov nad Kněžnou: Liberk, Prorubky, 0,4 km S od kaple, okraj bramborového pole, 548 m, 19. 8. 2006 (sn. 21). – **63l. Malá Haná:** okr. Blansko: Světlá, 0,5 m SV od kostela, bramborové pole u silnice, 437 m, 27. 6. 2005 (sn. 22). – **66. Hornosázavská pahorkatina:** okr. Havlíčkův Brod: Zboží, 1 km J od obce, obilné

pole u silnice, 519 m, 19. 5. 2005 (sn. 3); okr. Havlíčkův Brod: Horní Krupá, 0,4 km JV od kostela, obilné pole, 535 m, 19. 5. 2005 (sn. 4). – 67. **Českomoravská vrchovina**: okr. Jindřichův Hradec: Lodhřetov, 2 km JZ od obce, u silnice č. 32, okraj pole s nezasetým obilím, 566 m, 3. 7. 2006 (sn. 33); okr. Třebíč: Knežice, 0,5 km SSV od kostela, okraj bramborového pole, 568 m, 7. 7. 2005 (sn. 20); okr. Žďár nad Sázavou: Dobrá Voda u Velkého Meziříčí, Z okraj obce, v bramborách, 552 m, 3. 9. 2005 (sn. 32); okr. Třebíč: Pocoucov, S konec obce, obilné pole 200 m SV od kaple, 450 m, 5. 7. 2005 (sn. 13). – 68. **Moravské podhůří Vysočí**: okr. Blansko: Lomnice, 0,4 km SZ od kostela, v obilí, 390 m, 2. 9. 2005 (sn. 11); okr. Blansko: Lomničepné pole u silnice č. 152, 530 m, 2. 9. 2005 (sn. 34); okr. Jindřichův Hradec: Staré Hbůzí, Z konec obce, 152 m, 8. 7. 2005 (sn. 26); okr. Blansko: Rumberk, 1,3 km JVV od kostela v Deštné, S od Bělina, jednoletý úhor, 425 m, 27. 6. 2005 (sn. 17); okr. Brno-venkov: Úsuší, S okraj obce, 350 m Kůlřov, SZ okraj obce, 0,9 km SZ od kaple, u hřbitova, na okraji bramborového pole, 503 m, 27. 6. 2005 (sn. 24). – 91. **Žďárské vrchy**: okr. Žďár nad Sázavou: Hluboká (u Kruceburka), pod kótou „Na kopci“, láně pole u odbčky polní cesty do Radostína, 630 m, 6. 9. 2006 (sn. 27), zapsala K. Šumberová; okr. Žďár nad Sázavou: Štrdlovice, pole na okraji obce, jednoletý úhor, 650 m, 6. 9. 2006 (sn. 18), zapsala Z. Lososová.

Mnohé nálezy z let 2005 a 2006 představují nově doložené záznamy o výskytu druhu v některých fytochorionech, které dosud nejsou zmíněny v Květeně ČR (Hrouda 2000). Jedná se o lokality z fytogeografických okresů: 30b. Rakovnická kotlina, 34. Plánický hřeben, 40a. Písecko-hlubocký hřeben, 47. Šluknovská pahorkatina, 59. Orlické podhůří a 91. Žďárské vrchy. Lokality z fytogeografického okresu 91. Žďárské vrchy představují vůbec první výskyt v oreofytiku na území České republiky. Dosud jediná literární zmínka o výskytu v oreofytiku Krkonoš není považována za věrohodnou (viz Hrouda 2000).

Na základě rešerše současné literatury (tj. výskyt druhu od roku 1990), byl druh *Veronica agrestis* nově zaznamenán i v jiných fytogeografických okresech: 24a. Chebská pá-40a. Písecko-hlubocký hřeben (Havlíček 1999), 27. Tachovská brázda (Mudra 1992), Litomyšlská pánev (Lustyk & Samková 2005). Ve fytogeografických okresech 40a. Písecko-hlubocký hřeben a 59. Orlické podhůří byl druh opětovně zaznamenán během vlastního výzkumu (viz výše). V uvedené literatuře tyto nové floristické nálezy většinou byly uvedeny pouze stručně bez podrobnější diskuze, nicméně není důvod se domnívat, že by se druh právě v těchto fytochorionech nemohl vyskytovat. Jedině v případě nálezu ve fyto-geografickém okrese 59. Orlické podhůří (Prausová 2002) byl druh zaznamenán ve fyto-ecnologickém snímku, ve zcela zapojeném travním porostu asociace *Trifolium-Festucetum rubrae*, což trochu vyvolává pochybnosti, zda se nejednalo o záměnu s jiným druhem rozrazilu.

Nejvýše položený výskyt byl zaznamenán ve Žďárských vrších ve výšce 650 m n. m. Naopak nejnižší položená lokalita byla ve výšce 166 m n. m. v okrese Nymburk. Težšíše leží v suprakolinním stupni, v nadmořských výškách 350–568 m. Z literatury jsou také známy výskyt v nižších nadmořských výškách (pod 300 m), např. z Čestic (Kaplan 1998) a okolí Kostelce nad Orlicí (Kaplan 2005), z Kosofína (Lustyk & Samková 2005) a ze

středních Čech (Faltys 1996). Ve vyšších polohách má *V. agrestis* vhodné podmínky pro svůj rozvoj, protože nákladné postřiky, chemické hnojení aj. si mnozí drobní zemědělci nemohou dovolit, a tím dochází k určitému „ozdravení“ zemědělské půdy v těchto oblastech. Rozrazil polní jsem zaznamenala převážně na menších pozemcích, na kterých herbicidy pravděpodobně nebyly delší dobu používány. V nejednom případě (např. Bilkovice, Skuhrov nad Bělou, Úsuší) se však hojně vyskytoval i na polích po herbicidním postřiku, přičemž některé rostliny dokonce kvetly. Je možné, že tento druh je schopen herbicidnímu postřiku do určité míry odolávat.

V západoevropské literatuře byl rozrazil polní považován za diagnostický druh pro společenstva okopanin ze svazu *Veronico-Euphorbion* (např. Brun-Hool 1963, Oberdorfer 1993). Naopak v zemích střední Evropy je považován za diagnostický druh svazu *Oxalido-Chenopodium* (Trzińska-Tacik 1964, Pemašteková 1997, 1999) nebo společenstev obilnin (Hrouda 2000, Mochmacký 2000). V České republice byl uváděn (Moravec et al. 1995) jako diagnostický druh pro svaz *Sherardion*, avšak pozdější analýzy (Chytrý & Tichý 2003, Lososová 2004, Lososová et al. 2006) nepotvrdily žádnou užší vazbu na určité plevelové společenstvo. Náhodné nálezy v letech 2005 a 2006 (viz Tab. 1) ukazují, že druh *Veronica agrestis* v České republice opravdu není vázán na konkrétní společenstvo nebo svaz, ale vyskytuje se ve všech typech plevelové vegetace, jak v okopaninách tak v obilnách, od jara do podzimu. Rozrazil polní má tedy celkem širokou ekologickou valenci, ale pro svůj rozvoj vyžaduje určitou disturbance na stanovišti, která bývá na polích alespoň po určité době roku zajištěna.

Rozrazil polní byl v současné době nalezen na více lokalitách, což je do určité míry dáno jednak ekologicky šetrnějším hospodařením na malých pozemcích, jednak také zvýšenou pozorností věnovanou plevelové vegetaci na celém území České republiky.

Pokud tedy bude z řad botaniků věnována větší pozornost rozrazilům rostoucím na polích nebo na různých disturbovaných stanovištích, bude zřejmě rozrazil polní zaznamenán i na více lokalitách. Pravděpodobnost nálezu tohoto druhu bude vyšší v podhorských oblastech, kde se méně intenzivně hospodáří.

Poděkování

Děkuji Katce Šumberové za pečlivé pročtení rukopisu, recenzentům za připomínky k textu a Kristině Munkové za úpravu anglického abstraktu. Za poskytnutí vlastních fytoecnologických snímků děkuji Katce Šumberové a Zdeňce Lososové. Tato práce vznikla díky podpoře projektů GACR 206/05/0020 a MSM 0021622416.

Literatura

Brun-Hool J. (1963): Ackerunkraut-Gesellschaften der Nordwestschweiz. – Verlag Hans Huber, Bern.
 Čech L. [ed.] (2003): Výsledky floristického kursu České botanické společnosti ve Světě nad Sázavou (30. 6. – 4. 7. 1997). – Zprávy Čes. Bot. Společ. 38, příl. 2003/2: 42–88.

- Douda J. (2003): Flóra a vegetace přírodovědně významných lokalit okolí Bechyně. – Ms. [Dipl. pr.; depon. in: Knih. České zemědělské univerzity, Praha]
- Faltys V. (1996): Floristický materiál ke květeně okolí Kralup nad Vltavou a Roudnice nad Labem. – In: Kirschnerová L. & Petříček V. [eds]. Příroda Kokořinska a Mělnicka, Příroda 7: 125–142.
- Haviček P. (1999): Příspěvek k poznání květeny Mohelnické vrchoviny. – Zprávy Čes. Bot. Společ. 34: 147–175.
- Holub J., Procházka F. & Čerovský J. (1979): Seznam vyhubených, endemických a ohrožených taxonů vyšších rostlin květeny CSR (1. verze). – Preslia 51: 213–237.
- Hrouda L. (2000): *Veronica L.* – rozrazil. – In: Slavík B. [ed.], Květena České republiky, 6: 355–397, Academia, Praha.
- Chán V. [ed.] (1999): Komentovaný Červený seznam květeny jižní části Čech. – Příroda 16: 1–284.
- Chytrý M. & Třešňák L. (2003): Diagnostic, constant and dominant species of vegetation classes and alliances of the Czech Republic: a statistical revision. – Folia Fac. Sci. Natur. Univ. Masaryk. Brun. 108: 1–231.
- Jarolímek I., Zaliberová M., Mucina L. & Mochmacký S. (1997): Rastlinné spoločenstvá Slovenska. 2. Synantropná vegetácia. – Veda, Bratislava.
- Kaplan Z. (1998): Doplněk k rozšíření některých druhů rostlin v České republice. – Zprávy Čes. Bot. Společ. 33: 177–185.
- Kaplan Z. [ed.] (2005): Výsledky floristického kurzu České botanické společnosti v Kostelci nad Orlicí (4–10. července 2004). – Zprávy Čes. Bot. Společ. 40, příl. 2005/1: 1–76.
- Kubát K., Hrouda L., Chrtěk J. jun., Kaplan Z., Kirschner J. & Štěpánek J. [eds] (2002): Klíč ke květeně České republiky. – Academia, Praha.
- Kubát K., Ondráček Č. & Machová I. [eds] (1999): Floristický kurz ČBS Česká Lípa 1998. – Severočes. Přír., příl. 11: 19–84.
- Kühn F. (1970): Rozrazil ze skupiny *Agrestes*. – Zprávy Čes. Bot. Společ. 5: 76–81.
- Lepší M., Lepší P. & Stech M. [eds] (2005): Výsledky floristického kurzu ČBS v Českých Budějovicích 2001 (1.–7. 7. 2001). – Zprávy Čes. Bot. Společ. 40, příl. 2005/2: 71–135.
- Lososová Z. (2004): Weed vegetation in southern Moravia (Czech Republic): a formalized phytosociological classification. – Preslia 76: 65–85.
- Lososová Z., Chytrý M., Cimalová Š., Otypková Z., Pyšek P. & Tichý L. (2006): Classification of weed vegetation of arable land in the Czech Republic and Slovakia. – Folia Geobot. 41: 259–273.
- Lustyk P. & Samková V. [eds] (2005): Výsledky floristického kurzu České botanické společnosti v Chocni (16.–21. 5. 2002). – Zprávy Čes. Bot. Společ. 40, příl. 2005/1: 77–94.
- Marhold K., Goliašová K., Hegedúšová Z., Hodálková I., Jurkovičová V., Kmet'ová E., Letz R., Michalková E., Mráz P., Peniašková M., Šipošová H. & Tavoda O. (1998): Paprad'orosty a semenné rastliny. – In: Marhold K. & Hindák F. [eds], Zoznam nižších a vyšších rastlín Slovenska, Veda, Bratislava.
- Martinek K. (1999): Floristický kurz České botanické společnosti v Chebu (8.–13. 7. 1996). – Sborn. Západočes. Muz. v Plzni, přír., 1999: 7–29.
- Mochmacký S. (2000): Syntaxonomy of segetal communities of Slovakia. – Thesis 9 (1999): 149–204.
- Moravec J., Balátová-Tuláčková E., Blažková D., Hadač E., Hejny S., Husák Š., Jeník J., Kolbek J., Krahlůec F., Kropáč Z., Neuhäusl R., Rybníček K., Řehofek V. & Vicherek J. (1995): Rostlinná společenstva České republiky a jejich ohrožení. Ed. 2. – Severoč. Přír., příl. 1995: 1–206.
- Mudra P. (1992): Příspěvek ke květeně severní části Tachovské brázd (s poznámkami k vegetační rekonstrukci území). – Zprav. Západoč. Pob. ČSBS Plzeň 30/2: 1–7.
- Oberdorfer E. [ed.] (1993): Süddeutsche Pflanzengesellschaften. Teil III. Wirtschaftswiesen und Unkrautgesellschaften. – Gustav Fischer Verlag, Jena.
- Peniašková M. (1997): *Veronica L.* – In: Goliašová K. [ed.], Flóra Slovenska, V/2: 137–263, Veda, Bratislava.
- Peniašková M. (1999): *Veronica opaca* Fr. a příbuzné druhy rodu *Veronica L.* zo subsektie *Agrestis* na Slovensku. – Ochr. Přír. 17: 49–57.
- Prausová R. (2002): Fytenologický průzkum lučních ekosystémů v horní části povodí Kněžné na Rychnovsku (Východní Čechy). – Východoč. Sborn. Přírod., Pr. Stud., 10: 107–203.
- Procházka F. [ed.] (2001): Červený a černý seznam cévnatých rostlin České republiky (stav v r. 2000). – Příroda 18: 1–166.
- Pyšek P., Sádlo J. & Mandák B. (2002): Catalogue of alien plants of the Czech Republic. – Preslia 74: 97–186.
- Rydló J. (1993): Zanikající mokřady v Polabí. 2. Libický luh. – Muz. a Součas., přír. 7: 91–208.
- Samková V. (1997): Přehled taxonů cévnatých rostlin (Cormobionta) lokality „Na Plachtě“ v Hradci Králové. – Acta Mus. Reginaehradecensis, ser. A, 25: 43–68.
- Skalický V. (1988): Regionálně fytogeografické členění. – In: Hejny S. & Slavík B. [eds], Květena České socialistické republiky, 1: 103–121, Academia, Praha.
- Trzeńska-Tacik H. (1964): Rozmieszczenie *Veronica agrestis* L., V. *opaca* Fr. i V. *polita* Fr. w Polsce i na terenach sąsiednich. – Fragm. Florist. Geobot. 10: 61–79.
- Višňák R. (1992): Vegetace a flóra města Liberec I–III. – Ms. [Dipl. pr.; depon. in Knih. Kat. bot. Pff UK, Praha]
- Višňák R. (1995): Květena města Liberce 2. – Sborn. Severočes. Muz., přír. vědy, 19: 5–60.

